

חיפה רעשה: החיבר בר-יוסף ספרות או פורנוגרפיה? האיוס: צנזור סמוי!

ריטואליסטים שהתקשר עם הבן המת. החוג העביר אלי את המכתב ששמו בסייאנס. במכתב, עליו חתומים סבו וסבתו של הבן שנפל, מבקש הוא מאמו לבל תתאבל עליו: „בן שלכם חי“, נאמר במכתב, „הוא מבקש שאמא יקרה שלי לא תבכה ולא תצטער. טוב לו עכשיו מקודם. אם אמא בוכה אין לו מנוחה, והוא אומלל מאד“.

בריוסף לא היה מוכן להגיב על השאלתה שהגיש חבר הכנסת החיפאי מטעם פועלי אגודת-ישראל, יעקב כ"ץ. כ"ץ, שהתרעם על הפרסומים האחרונים של בריוסף, הציע להטיל פיקוח, שהוא קרא לו חינוכי, על פרסומים ספרותיים. סגן-שר החינוך, עמי אסף, הסכים להעביר הצעה זו לדיון בחברת-החינוך של הכנסת. הסופר, הנוטה להשמנה, היה לעומת זאת מלא מרירות על האשמות שונות שהוטחו בו, כי עשה מה שעשה למען כסף. „על סיפור הארבעה, עבדתי חצי שנה. שכר הסופרים שקיבלתי היה 400 ל"י. על סקץ תפל אני משתכר הרבה יותר. מה שכואב לי, שעלול להגיע זמן, שכל צנזור פוליטי יהיה מסוגל לומר לי מה לכתוב“.

איום במשטרה

את פסק הדין על מעשהו של עורך חיפה העובדת, פסק העורך עצמו, במאמר שהתיר לפרסום בגליון האחרון של שבועונו. קבע באותו מאמר, שדן במסע הכללי שהתנהל בארץ נגד בריוסף, יעקב יסעור, דובר עיריית חיפה: „הבעיה אינה בכך ששערה לא תיפול מראשו המקריח של בריוסף. מי שטוען לזכותו של פאסטורק לתאר, כשם שתיאר ב"ד"ר זיחהג, את התמורות בחברה הסובייטית, חייב להוכיח תחילה סובלנות בביתו שלו“.

„בריוסף נגע בתחילי מציאות מפרפרים, חשף מעמקים והעלה אנשים בחולשותיהם ובגבורתם. אפשר לטעון, שלא עשה זאת בעדינות אמנותית מספקת, אפשר לחלוק על דרכו בספרות... אי-אפשר לפתוח... בחרמות ונידוים ומאבק ציבורי שאין לו דבר עם הבחינה האמנותית...“

באותו גיליון הודיע המאירי, כי מאמרו של יסעור, יהיה המאמר האחרון שתסכים מערכת חיפה העובדת לפרסם

עורך דפי חיפה ה' עובדת, אברהם ה' מאירי, פירסם המשך שלישי לסיפורו של בריוסף, הבן החוזר, לפני שדן את הסיפור כולו לגינה. טענתו של המאירי: המערכת הוצפה במכתבי קוראים, התובעים להפסיק את פרסום סיפורו של בריוסף, שאינו אלא פורנוגרפיה.

בעניינו של בריוסף, אולם הצנזור הקטן לא יכול לפסוק אלא בתחום ממלכתו שלו. כתגובה על מאמרו של יסעור, וקולות בודדים אחרים, שקראו לשוב ולדון בסיפורו של בריוסף, יצא בעל הטור-השביעי בדבר, במאמר התקפה חריף ביותר שנכתב בנושא זה. איים נתן אלתרמן, נושא דברם של נערי-החצר של ביגלי, לאחר ששפך קיטונות של גידופים על מחבר סיפור הארבעה: „הבעייה שבסיפורי ג' של בריוסף אינה עניין לספרות או למבקרים מקצועיים. אם יש כאן עניין לבעל מקצוע, הרי זה עניינם של השוטרי, השופט או הרופא“.

השבוע, בד בבד עם נסיונות ההשתקה הגואשים של נאומי פרס (ראה במדינה). לא היה זה איום מבוטל כלל וכלל.

הודיע לו כי, מסיבות מובנות, לא יוכל להמשיך לפרסם את סיפורו. אולם לפני הפסקת-הסיפור, פירסם המאירי עוד המשך אחד אחרון, הודיע בסיום הפרק כי המשך — יבוא. עד היום לא הופיע המשך המובטח.

פופר או רוחם בהשמצות

סיכום השבוע אברהם המאירי, עורך חיפה העובדת, את הפרשה באוזני כתב העולם הזה: „הסיפור עצמו לא היה שזה את המאבק נגד חלק גדול מאד של הקוראים“. להמאירי, מי שהיה ראש מנהל-הספרות במחוז הצפון, ועורך דפי חיפה העובדת מזה שנה, היתה דעה משלו בפרשת הפרסום והגניזה של הבן-החוזר. סיפור המאירי „ביקשתי מבריוסף להשתתף בעתון באופן קבוע, כמו יתר הסופרים החיפאים. כחנתי לא היתה דוקא לסיפורים, אלא לפובליציסטיקה. בריוסף טען שאינו רוצה לכתוב פובליציסטיקה, אבל יש לו בדיוק סיפור מוכן מתחת לידו. הוא הציע שנפרסם את הסיפור, שהיה ארוך למדי, בהמשכים. לקחתי את הסיפור הביתה כדי לקרוא אותו לפני שאחזה דעה. בבית ראתה את הסיפור אשתי, שהיתה פעם מזכירה בבית ספר. היא טענה שהסיפור קרוב מאד לפורנוגרפיה וכראי להימנע מלפרסם אותו. לי דוקא נראה הסיפור בסדר גמור. הודעתי לבריוסף שאני מקבל על עצמי לפרסם אותו“.

היו באמת בסיפור גם כמה ביטויים שלא התלהבתי במיוחד, כמו „מיטב הסיפורים מתרחשים באפולית הרחם“, או „הרגל של פיסוק-החוסת הגברי“, אך השיקול שהכריע לטובת הגשתו בשבועונו היה, שרציתי לעזור למניעת יצירת אוירת חרם מסביב לסופר. רציתי להתחיר אותו למקומו כסופר ולא כרוחם במשמיעיו. כבר לאחר פרסום החלק השני, קמה סערה עצומה. קיבלתי עשרות מכתבים בכל יום, ואנשים פרטיים ומשלחות באו אלי למשרד, הביעו בנתי את הודעויותם עקב פרסום הסיפור הפורנוגרפי, לדעתם „כולם דרשו שאפסיק מיד את פרסום המשכים. חלק מהם גם איים שביטל את המינוי, אם לא אענה. הורים שבאו אלי, סיפרו שלא יכלו להכניס את העתון כמו-שהוא לביתם, תלשו מתוכו את הדף עם הסיפור“.

„נמצאתי במצב מאד לא-נוח. מצד אחד הייתי צריך אולי להיענות לתביעתם של המוני קוראים, ולהפסיק את הפרסום המשכים. לא עשיתי זאת באותו שבוע בו כולם ציפו ממני לכך. ידעתי שאם אפסיק את הפרסום מיד באותו שבוע, אגרום בכך עול משעה לסופר. היה אז נוצר הרושם, ובצדק, שזה באמת פורנוגרפיה. זה פשוט מאד. הקורא הממוצע כשהוא פוגש כבר בהמשך השני מנה כח גדושה של ענייני-מין, משתכנע כי לקראת הסיום בודאי עוסק הסיפור רק בזה“.

החלטתי להעמיד את הקוראים על הסעות שבהערכה ראשונית של יצירה ספרותית והגשתי בכיתה גם את הפרק השלישי, שיש בו לדעתי מנה לא מבוטלת של ספרות יפה“. קבע המאירי, שטען קודם שלא כדאי היה להלחם על הסיפור: „דעתי האישית היא, שצריך היה להמשיך בפרסום הסיפור, אולם הפניות המרובות של הקוראים הכריעו“. כשביקש כתב העולם הזה לראות מכתב אחד מתוך עשרות מכתבי הקוראים שנתקבלו לדברי המאירי, טען העורך, כי המכתבים הם אישיים מדי מכדי שאפשר יהיה לגלותם לעיני זר“.

חוקים נגד ספרות

ביתו הנאה שברחוב דוד פינסקי על הכרמל, הסביר השבוע הסופר המושמץ ביותר במדינה: „מוצעת פועלי חיפה דוקא היתה בסדר. תארו לעצמכם שבתוך היסטריה שקמה בקהל, בעקבות סיפור הארבעה בהארץ, היה לה העז להזמין אותי להשתתף בעתון שלה וגם להציע לי להרצות באסיפות שונות“.

הסופר, שראשו מקריח ושער ראשו וזקנו מדלילים והולך כים, הסביר אחר לגימת הקונויאק: „סיפור הבן-החוזר, הנו סיפור פסיכולוגי שיש בו חזירה לתוך נפשתיים של אנשים שאין להם אמונה באלוהים, אבדי דרך. בני הוג אבידו את בנם במלחמת סיני. האם נתפשת לספיריטואליזם, מומינה את הבן לבוא לסדר פסח והוא מופיע הביטוי: מעם היה אלוהים בשמיים והיום הוא במכונניים, מופיע אצל האב עוד לפני נפילת הבן, בשעת הרהורים עצמיים על יציריו. הצדיקים הגדולים של חיפה, נתפשו לביטוי והרעישו עולמות. מה זאת אומרת אלוהים במכונניים, מי שמע כזאת? אבל אני חושב שלו הציית כותב שם דברים שהיו מתקבלים על דעתו של העיתון בלוי, מנהיג נטוריקרית, היה קורה בדיוק אותו הדבר. זוהי תוצאה של היסטריה“.

„כאשר הודיע לי המאירי, כי יש צרות עם הקוראים, המתנגדים להמשך פירסומו של הסיפור, עניתי לו מיד, שאם הי דבר חורה לי מאד, לא אלחם. ראיתי כבר שאני טעם להילחם עבור כולם. אחרי ההתקפה עלי בקשר עם סיפור הארבעה, הייתי בטוח שציבור הסופרים ישמע את קולו נגד הדינבויים באמנות, אולם הם שתקו כמו אילמים. למה שלא להכריז כפי דון קישוט?“

„כולם צעקו ביחס לסיפור הארבעה וטוענים שלא הייתי צריך להתקרב כל כך לאנשים הקיימים במציאות. גם הסיפור הזה לקוח מן המציאות והוא מבוסס על מעשה שהיה. לאחר פירסומו קיבלתי אפילו מכתב מאותו חוג של ספי

הפעם השנייה

תוך חודש ימים עמד בריוסף פעמיים מול צנזורה ספרותית. לאחר פרסום סיפורו, סיפור הארבעה, בהארץ, יצאו נגדו חוצץ מועצת הפועלות, ובעל הטור השביעי בדבר, עתה הפסיקה מערכת חיפה העיר בדת פירסום סיפור משלו. בטענה כי הוא פורנוגרפי.

חיפה הפועלית רעשה. יהושע בריוסף, אחד מסופי רייהשכון של אבא חושי, פירסם בסיפור בהמשכים בשבועונו מועצת פועלי חיפה, חיפה העובדת, פסוק שהפך לפסוק השבוע בחיפה. כתב בריוסף: „פעם היה האלוהים בשמיים והיום הוא בתוך המכונניים“. הסופר המושמץ (העולם הזה, 1107) חזר לחדשות.

התחלה היתה טובה. אברהם המאירי, העורך הצעיר (26) של חיפה העובדת פנה אל בריוסף, הזמין אותו להשתתף בקביעות בדפים הספרותיים של שבועונו. בריוסף, שהיה נתון אותה שעה בתוך-תוכה של הסערה הציבורית נגדו, הסכים ברצון. הוא הציע להמאירי להדפיס סיפור בהמשכים בשם הבן החוזר. ההתחלה נדפסה בגליון 318 של השבועון. היה זה גילוי של אומץ לב לא מועט מצידו של המאירי, גופים פועלים רבי-עצמה קטנו אותו שבוע בהשמצה סתרה קודם נגד בריוסף. מועצת הפועלות, שהתכנסה שבוע קודם לכן, קבעה כי בריוסף פגע בצורה גסה באם הבנים השכולה, רבקה גובר. כתב על כך היומון דבר במאמר תוקפני במיוחד: „זהו סיפוריזמה מפוקפק, נבוב בתפיסתו ומופרך בעיקרו. סיפור שלא נועד אלא לגרום צער ועלבון למאות הורים שכוליה את יקיריהם...“

אפילו חבריו של בריוסף בשיכונו של אבא חושי, לא טמנו ידיהם בצלחת. בפומרי שבועי, ידיותי לכאורה, שהתפרסם מעל דפי שבועונו של המאירי חיפה העובדת, הציע משורר השכון יעקב אורלנד לבריוסף, כי יכה על-חטא בהקדם, כי „היצר העיקש מסית לפעמים את הדעת ומדיה אותנו אל סלע או כף... וספינתנו עשויה היא חלילה לתאום להטראף“.

אולם המאירי, שפתח את דפי שבועונו למאמרים בעד בריוסף ונגדו, הבין, בהוש נכון של עתונאי, כי גל ההשמצות יכחן את התעניינות קוראיו גם אל סיפורו.

מקומו של אדוהים יפורו של הסופר המושמץ, הבן החוזר, לא הבטיח כל סנסציה מיוחדת בהמשכו הראשון. היה זה סיפורם של זוג הורים יוצאי-אירופה, תלויים מהמציאות הישראלית, שאיבדו את הקשר היחיד שלהם לחיים עם מותו של בנם היחיד, צחי, במערכת סיני. האב שוקע בדכדוך ובזכרונות ואילו האם מוצאת את עצמה בהתמסרות לספיריטואליזם.

אמנם בריוסף, שלא למד לקח מסיפורי-המשכים הקודם שלו, בנה את סיפורו על דמויות היפאיות חיות. אולם מאחר וד"ר קדיש, הדמות הפועלת בבן-החוזר, הינו אדם פחות מפורסם וידוע מרבקה גובר, לא דאג איש לרגשותיו. היקוק שטימן את ההתפוצצות, הופיע בהמשך השני של הסיפור. באחת השיחות של גבורו, עליהן חזר בריוסף בנאמנות דוקומנטרית, טען ד"ר קדיש, שאיבד את כוח הגברא שלו כתוצאה מחיים חדגוניים לצד אשתו: „פעם היה אלוהים בשמיים, היום הוא בתוך המכונניים“.

היתה זו רק הברקה של הסופר, שחפץ להתרוע על אובדן האמונה של האדם המודרני. אולם לנטוריקרמלחא של חיפה, הספיק אפילו פסוק לא-תמים זה. הם מיהרו לגלות באותו המשך של הסיפור סממנים אירוטיים נוספים. כך למשל, תיאר בריוסף בלשון עסיסית את פרשת יחסי כף ד"ר קדיש — שנואש מיהסימיין עם אשתו המזדקנת — עם עובדת מעבדה שצירה שלו בשם מרים: „לא הייתי הראשון אצלה. פה בארץ הן מתחילות צעירות מאד. המט פעמים בפעם הראשונה — ענייה הבריקו כמו זכוכיות שזורות ומצוחצחות... כל הנשים הן כאלה“. או במקום אחר, כשעמד בריוסף על התפוצצות, הופיע המזדקנת: „... אני לא רוצה להשתגע. לא מעניין אותי יותר שום של כל. אני עוד חושק די הרבה... אבל זה פקט שיריים לכל הפלגטים קודמים. זה הרגל ולא יותר. פיסוק-החוסת הגברי. כל הסימנים המובהקים: אני מרבה להטיל מי רגליים. גירוי של שלפוחית השתן עם חוסר פעולתן של חבולות...“

התוצאה הברולת לפרסום זה: המאירי סילפן לבריוסף,